

ENRIKO BRICI

ENCO

san jednog dečaka

Prevela s italijanskog
Senka Jevtić

■ Laguna ■

Naslov originala

Enrico Brizzi

ENZO, IL SOGNO DI UN RAGAZZO

Enzo – Il sogno di un ragazzo, Enrico Brizzi – © 2023 Harper-
Collins Italia

This edition published in agreement with the Proprietor
through MalaTesta Literary Agency, Milan

Translation copyright © za srpsko izdanje 2024, LAGUNA

Sav smisao naše civilizacije sažima se u brzini.

Da li je velika žudnja zapadnjačke duše, njena snaga, prava tajna svakog njenog napretka, iskazana u jednoj reči? „Brže!“

Naš život proganja ova silovita želja, ovo bolno nezadovoljstvo, ova veličanstvena opsesija: „Brže!“

Luidi Barcini,

La metà del mondo vista da un'automobile, 1907.

Sadržaj

Pozdravite novi vek! (1899)	11
I Bufalo Bil (1906)	29
II Smrt napretku! (1908)	49
III Lepota brzine (1909).	65
IV Ko ima vremena ne čeka vreme (1911)	77
V Jureći za nepoznatim iznenađenjima (1911). . .	90
VI Tajno društvo (1911)	106
VII Posao koji se isplati obojici (1911)	123
VIII Živeo Ferari! (1912)	139
IX Muškarci ne plaču (1912)	153
X Muškarci i žene (1913)	165
XI Jezik nade (1914).	188
XII Neki bolji svet (1914).	198
XIII Casta diva (1914).	223
XIV Jeza nepoznate groznice (1914).	245
XV Ivica ponora (1915).	265
XVI Noć Svetog Lorenca (1915)	283

XVII Ničija krivica (1916)	307
XVIII Polaganje oružja (1916)	323
XIX Seme straha (1917).	341
XX Ljudi i mašine (1917–1918)	368
Punom brzinom (1919)	384
Beleška autora	397
Bibliografija	399
<i>O autoru.</i>	403

Jednom davno, dame i gospodo, živeo je u Italiji jedan izuzetan čovek čije ime još uvek odjekuje čitavim svetom.

Mnogi su opevali podvige koji su ga proslavili i o njemu će nastaviti da se govori sve dok se ljudi budu sećali brzog veka.

Ali ako upitate za vreme kada je bio dete, dečak ili mladić, naći ćete samo na ćutanje i izmišljotine, jer je i on sam, dostigavši vrhunac slave, uživao da promeša karte sopstvene prošlosti, i to ne da bi zasladio njenu gorčinu, već da bi je učinio neprozirnom.

Zašto je tome težio, rečeno bez oholosti, malo ko od nas zna. Ako je osećao dužnost da zatre vlastite tragove kako ga drugi ne bi mogli slediti, to nije bilo zato da bi izgubio svoje pristalice, već stoga da bi ih sprečio da se odvaže i krenu strašnim putem gde granica između života i smrti postaje veoma tanka.

Vremena su se sada već promenila i pošto je tačno da voda uvek teče u istom smeru, niko više neće moći da ga prati tim putem. Zato sam ja, koji sam mu bio blizak od početka, odlučio da ispriповedam njegovu priču, jer mogu reći da je poznajem kao svoj džep.

Stigli smo gde smo stigli i siguran sam da ga neću uvrediti, mogu mu samo doneti veću slavu. Nemam nikakav razlog na

ovom svetu da lažem, jer sa mnom je uvek bio iskren i veliku-
dušan, a potanko pričati o nekim stvarima jedina je prilika koja
mi preostaje da mu otplatim dug zahvalnosti.

U ime odanosti koja nas je vezivala u danima čudesa i opa-
snim vremenima, držaću se dakle samo jednog principa koji
priliči poštenim ljudima: ispričepovedaću činjenice i okolnosti
onako kako bih bez oklevanja mogao da ih ponovim i pred
njim ukoliko bi se iznenada vratio iz carstva senki da nas poseti.

POZDRAVITE NOVI VEK! (1899)

Posljednjeg dana januara 1899. godine u pokrajini Emiliji zima je bila oštra, ali našem Encu to nije zadavalo muke; dremao je blažen u naručju majke Đize, umotan u komad tkanine koji je ostavljao otkriveno samo majušno ružičasto lice odojčeta.

Ni ona ni Dino, prvenac od tri godine koji je trčkarao po-
red nje ulicama u centru grada prepunim ljudi, a ponajmanje
novorođenče koje je žena čvrsto nosila u naručju, nisu mogli
znati da će se Modena, grad od šezdeset hiljada duša u kojem
su živeli, uskoro preneraziti pred jednim neviđenim prizo-
rom. Na trgovima oko raznobojnih tendi vašarskih kioska i
improvizovanih podijuma sajamskih atrakcija, među kojima
se Điza s mukom probijala, otvarali su se ograđeni prostori
kuda su jurcali jarići i prasići, a ispod prolaza sa stubovima
behu naslagani kavezi seljaka pristiglih da prodaju zečeve
i pačice. Muzika s harmonika uzdizala se u nebo zajedno s
blejanjem jaganjaca, sa oduševljenom vriskom najmlađih,
s mirisom začinenog kivanog vina, toplog kekxa iz rerne,
salame i brididina* sa semenom anisa. Činilo se da je i sam

* Ital.: *brigidini*, tanki okrugli kolačići sa anisom. (Prim. prev.)

vazduh podrhtavao od velike radosti, jer se od davnina na taj dan slavio praznik sveca zaštitnika.

Pričalo se da je, u vreme kada se Rimsko carstvo rušilo pod napadima varvara, dobri biskup Geminijan spasao grad, zaklonivši ga od pogleda Atilinih Huna, zahvaljujući čudesnom pokrivaču od magle.

Tokom mračnih vekova za tim čudom usledila su i mnoga druga: svaki put kada se njegovo stado našlo u opasnosti, svetac bi iz raja stao u njegovu odbranu. Da bi se uspomena na zaštitnika što bolje proslavljala, uz hram gde se nalazila njegova grobnica postavljen je snežnobeli zvonik visok preko stotinu lakata, nazvan Girlandina, koji se isticao sa udaljenosti od mnogo milja i na koji su građani bili izuzetno ponosni.

Tako su vrata Katedrale, čak i tog ledenog dana 1899. godine, bila otvorena da prihvate dolazak toplo umotanih vernika, a između pločnika Pjace Grande i portika Vija Emilije, nekadašnjeg glavnog antičkog puta,* bilo je poređano na stotine tezgi: vatre prodavaca prženih njoka punjenih šunkom i sirevima smenjivale su se s vatrama brđana koji su pripremali lepinje sa slaninom začinjene pesto sosom, a tezge putujućih prodavaca knjiga koji su stigli dvokolicama iz Toskane stajale su rame uz rame s prodavcima igračaka što su došli vozom iz Bolonje sa svojim kolekcijama čigri, lutaka s kosom od vune i olovnih vojnika.

Lutkarska pozorišta gde su se postavljali zabavni komadi o Sandroneu i Puloniji** podjednako su privlačila buržujsku decu i grupe njihovih vršnjaka bez novca, prvi su slobodno jeli ušećerene jabuke, hrskave štapiće od badema i porcije

* Stari rimski put (lat. *Aemilia*) koji je izgradio konzul Marko Emilije Lepid između 189. i 187. godine p. n. e., kako bi povezao Rimini (*Ariminum*) sa Pjačencom (*Placentia*). (Prim. prev.)

** Likovi modenskog karnevala, Sandrone je grub i neuk seljak, ali u isto vreme duhovit i dobrodušan, a njegova supruga Pulonija je oličen je tipične *rezdore* iz Modene. (Prim. prev.)

bensona* s medom posute šećerom u prahu, dok su se drugi, s vunenim kapama, u kratkim pantalonama i s butinama modrim od hladnoće, zadovoljavali veoma sporim žvakanjem tozonea – lepljivih otpadaka od parmezana – kako bi ukus što duže trajao.

Gledajući tu loše odevenu i prozeblu decu, Điza oseti da joj se steže grlo i ponovi samoj sebi tajnu zakletvu: čak i da posao njenog muža ne obogati njihovu decu, ona će učiniti i nemoguće da nikad ne zapadnu u siromaštvo.

Kadeti vojne škole, noseći oficirske kape sa štitnicima i ogrtače stegnute pod grlom pozlaćenom kopčom, mešali su se na jedan dan s radnicima u kaputima ogrnutim tako da su im se videla prsa i razmetljiva crna leptir-mašna u stilu anarhista, dok su se stidljive mlade učiteljice, pristigle vozom iz provincije, izmešale s bučnim studentima univerziteta sa šarenim dvorogim šeširima na glavi i flašama lambruska** u rukama.

Vrlina se mešala s porokom, vekovima stare tradicije sa modernim atrakcijama. Čestite *rezdore**** sa sela, umotane u svoje šalove, gurale su sa strane, kroz gomilu, teške bicikle svojih muževa, na čijim su se sedištima suočavale s mrazom; već behu donele na svet troje, petoro, sedmoro dece, ali su sa stidljivom pakošću mladih devojaka posmatrale petnaestak previše namirisanih grešnica u povorci iza Madam Viridijane. Te devojke crno našminkanih očiju, sa umecima u kosi ofarbanoj vatrenim bojama, odavno su se odrekle svog imena kako ne bi sramotile porodicu; *maitresse* je htela da ih predstavi jer će ubrzo nakon toga stupiti u službu u njenoj kući u Viji del Katekumeno, prefinjenom hramu zadovoljstva za momke

* Tradicionalni desert iz Modene. (Prim. prev.)

** Blago penušavo crno vino iz okoline Modene. (Prim. prev.)

*** Žene iz pokrajine Emilije koje su imale zadatak da upravljaju svakodnevnim životom, da vode domaćinstvo i odgovaraju za sve što se dešavalo u kući. (Prim. prev.)

i oženjene. Odmah do njih paradirale su časne sestre škole „Kćeri providenja“, glava prekrivenih velovima, ispred grupica gluvoneme dece kojoj se behu posvetile, ovlaš u prolazu dotičući rumene *paltadore*, brbljivice iz fabrike duvana *Manufatura tabaki*, koje su, zagrejane čašom puntalonea,* drsko zviždukale svoje socijalističke himne.

Bez obzira na to da li je opravdano sva čuda pripisivati Svetom Geminijanu, njegov praznik je bio primirje, prozor svetlosti u najmračnijem i najhladnijem delu godine, obećanje mira na zemlji.

U tri po podne sunce je već zašlo ispod linije krovova, ali Đizi još uvek nije padalo na pamet da se vrati kući. Dosta će vremena proteći do rasula demobilizacije, do tuča među pijancima i nepristojnih sklapanja ugovora *macherò*a s papagajskim perom na kapi, koji su nameravali da skrenu strance ka nekom zabačenom dvorištu gde su obećavali jeftine poslove iz bajke.

Điza je želela da uživa u prazničnoj atmosferi onako kao kada je bila devojka, iako je sada sve bolje i bolje razlikovala dobre ljude od propalica i imala dvoje dece o kojima je trebalo da brine. Dino je još uvek imao previše tezgija da vidi, ona je sretala prijatelje i komšije s kojima bi razmenila pokoju reč, a dokle god se Enco mirno odmarao u toplini svog ćebeta, nije bilo razloga da žuri.

Na raskrsnici sa Vijom San Karlo, blizu kioska Rozina, Dino se, opčinjen, zaustavio ispred jedne klupe krcate malim kavezima u kojima su pijukali pilići iz punog gnezda; preklinjao je majku da kupe jedno od njih, s toliko očajničkim prizvukom hitnosti da se Điza nasmejala.

„Zaista ne možemo“, usprotivila se blago, kao one majke kada dođe njihov red da mališanima uskrate nešto što bi, uostalom, i same želele. „Uskoro će postati kokoške, Dino, a kokoške se ne drže u pristojnim kućama.“

* Vino razblaženo vodom. (Prim. prev.)

Dete se pokunji i promrmlja: „Ali ipak nije fer“, sa izrazom tvrdoglave volje, što njoj odvuče misli na oca njene dece. Njen suprug Alfredo Ferari, svima znan kao Fredo, tvrdoglavo je namerio da ostane u radionici kako bi završio neodložan posao, i njoj se ote uzdah pri pomisli da su svi, njih četvoro, prvi put mogli da budu zajedno na vašaru.

„Ono tamo je veoma malo.“ Dino je uporno navaljivao plačnim tonom i, prateći kažiprstom hodanje tamo-amo jedne gomilice perja, tvrdio je sav ozbiljan: „Neće nikada postati kokoška. To ti obećavam, mama.“

Žena se nasmejala prostodušnom uverenju, kada se, najednom, talas ljudi pod tremom raširio.

Bezobzirno odgurnuta, Điza je vikala da paze na decu, ali sada je svuda oko njih već bio kaos. Iznenada je gomila ljudi trčala duž pločnika glavne ulice, žurno se udaljavajući od Pjace Grande. Možda je eksplodirala bomba? Ili su se ponovo sukobili liberali i republikanci?

Pronašla je zaklon od pritiska gomile naslonivši se na stub najbliži kiosku i odatle je videla sveštenika, ne više mladog i očiju izbezumljenih od straha, kako beži dugim koracima, držeći krajeve svoje odežde. „*Sancte Geminiane, ora pro nobis!*“, * čula ga je kako usrdno moli zaštitnika. „Spasi nas, zaboga! Stiže đavo u kočijama!“

Nakon toga niko više nije bežao, štaviše, ljudi su se oprezno pomaljali iza zaklona od tezgji i sa svodova, ne bi li shvatili uzrok tog meteža.

Điza poljubi u čelo mlađeg dečaka umotanog u zavežljaj, a starijem, koji je izvirivao ka ulici, naredi: „Ovde, pored mene, Didi!“

Skameni se kada začu dečaka gde oduševljeno viče: „Tata! Ono je moj tata!“

Onda je i ona izvirila, i ono što je videla nikada neće zaboraviti.

* Lat.: Sveti Geminijano, moli za nas! (Prim. prev.)

Par karabinijera se kretao posred puta zapovedajući da se prolaz oslobodi, a iza njih dvojice dolazila je družina mangupa izmešanih s čoporom pasa koji su lajali. Deca i psi su se rasporedili u špalir, pomahnitali od uzbuđenja, kada je stigla zadimljena šklopocija na četiri točka koja je napredovala bez potrebe da je vuku životinje, kloparajući duž pločnika Vija Emilije.

Upravo to je Dino video: sedeći u tom čudesnom vozilu čija je karoserija većim delom bila od drveta, prefarbana smelom tirkiznom bojom, uzdizao se čovek uspravnih leđa kome Điza beše obećala vernost u dobru i zlu. Velike naočare s debelim staklima bile su spuštene na bradato lice. Sa srebrnim vertikalnim stubom volana između kolena i njegovim krugom čvrsto stegnutim među šakama, Fredo je upravljao vozilom usredsređen kao kakav vojnik zadužen za eksplozive.

Điza je dobro poznavala i cenjenog gospodina svetloplavih očiju i brkova u carskom stilu koji je, stojeći pored vozača, šeširom pozdravljao čitavu gomilu: Leonid, sedmi grof od Ripafrata, najbolji prijatelj njenog muža, jedina osoba na ovom svetu zbog koje je osećala ljubomoru.

Čovek plemenitog roda, vlasnik jedne od najraskošnijih palata u Modeni, imao je kontroverznu reputaciju koja se menjala: od položaja briljantnog kulturnog čoveka, velikodušnog pokrovitelja i istaknutog predstavnika nacionalističkog društva *Stela d'Italija*, do onog manje laskavog položaja preispoljnog neradnika, odanog isključivo užicima Bahusa i Venere.

U kaputu oivičenom nercom i zategnutom preko stomaka, čak i kad je stajao, rastom nije nadmašivao svog prijatelja koji je sedeo na vozačkom sedištu, pa ipak mu je njegov ponos nalagao da zauzme skulpturalnu pozu. „Pozdravite novi vek, odajte počast prelepom dobu!“, skandirao je zadovoljan kao vojskovođa na povratku iz pobedničkog pohoda. „Poklonite se de dionu,* prvom automobilu koji seče ulice našeg slavnog grada!“

* Jedan od najprodavanijih prvih automobila francuske proizvodnje. (Prim. prev.)

Iza karabinijera, pasa lualica i dece sa ulice, Fredovi i Leonidovi stalni saradnici zatvorili su povorku hodajući ubrzano kako se ne bi odvojili: ugledni očevi porodica, agronomi, trgovci i upravnici pošte koji su kao deca sebe nazivali „La bala dei noturni“;* vreme je posedilo kosu na slepoočnicama, ali nije ugasilo želju da smišljaju čuda, tako da su sada pratili dvojicu ambasadora napretka, osmehujući se ispod brkova zbog zaprepašćenja koje je pojava četvoročokaša bez konjā izazivala kod njihovih sugrađana.

„Avia pervia!“,** grof je svečano izrekao moto grada, dok je vozilo prolazilo na korak od Đize. „Neka se znanju otkrije to što je skriveno! Neka se otvore putevi tamo gde se još uvek i ne pomišlja da mogu postojati! Na tu misiju, dragi sugrađani, podstiču nas naši preci!“

Iz preplašene gomile podiže se jedno „Bravo!“, drhtavo i usamljeno kao u mraku pozorišne galerije, zatim zbunjenost pređe u prvi bučni aplauz.

„Živeo automobil!“, čulo se uzvikivanje. „Živeo grof od Ripafrata! Živeo Ferari!“^{***}, a ovaj izraz divljenja naveo je vozača i Leonida da razmene zadovoljne poglede.

Điza je duboko uzdahnula, kolebajući se da li da propadne u zemlju od sramote ili da se nasmeši muževljevoj sreći.

Na kraju krajeva, Fredo joj beše pričao o toj đavoljoj raboti još od one večeri kada su se upoznali.

Njihov prvi susret desio se četiri godine ranije i bio je umilostivljen plesom na trgu u Marano sul Panaru; njena porodica je tamo imala nekoliko bjolki*** zemlje, brdo sa drvoredima tresanja i manju proizvodnju od sedam buradi balzamiko sirćeta.

* Ital.: Družina noćnih. (Prim. prev.)

** Lat.: Moto grada Modene koji znači: „(Neka) teški putevi (budu) laki za hodanje.“

*** Ital.: *biolca*, poljoprivredna jedinica za površinu koja ne pripada međunarodnom sistemu mera, korišćena je u različitim oblastima regije Emilija. U Modeni je jedna bjolka iznosila 2.836,47 m². (Prim. prev.)

U njenom kraju nadničari su išli peške, napoličari i poslovode kretali su se zaprežnim kolima, a mali vlasnici poput njenog oca vozili su se u lakoj dvokolici ili su kaskali u sedlu svojih riđana; niko joj nikada ranije nije pričao o motornim triciklima, omnibusima ili modelima *voiturete*, i Fredovo ushićenje u vezi s tim novinama građana u početku ju je raznežilo. Taj ućtiv čovek vitak kao oklopnik, koji je sam sebi stvorio vlastitu radionicu i zaposlio pet-šest radnika, bio je, na svoj način, još uvek sposoban da sanja kao neki dečak.

Cela ta stvar, naivna kao što se i ona osećala pred njim na početku dok je ljubav cvetala, izgledala joj je kao zalag bezazlenog pokušaja romantike. Samo malo kasnije, kada je sa zaprepašćenjem uvidela da je trudna i kada se, u velikoj žurbi, pripremala svadba, Điza je shvatila da je automobil za njenog verenika prava opsesija.

Upravljaјуći volanom pod zapanjenim pogledima sugrađana, Fredo Ferari nije mogao da zaboravi koliko je bilo dugo putovanje koje ih je dovelo do tog trijumfa.

Sve je počelo deset godina ranije, preciznije, one večeri kada se Leonid vratio sa svog putovanja u Pariz, kuda je išao povodom Svetske izložbe.

Tri nedelje kasnije, Leonid se vratio u grad i izgledao je drugačije.

Fredo je otišao na železničku stanicu da dočeka prijatelja i bio je zaprepašćen kada ga je video gde iskače iz vagona prve klase uz jedno veselo „*Et voilà!*“, * raširenih ruku kako bi štap za šetanje premazan kineskim lakom održao horizontalno. Putnik je na glavi nosio polucilindar ukrašen tamnoplavom trakom i sa zadivljujućom lakoćom šepurio se prslukom na tuftne ispod sakoa iste boje.

Fredo mu je neodlučno pošao u susret, kao da nije bio siguran može li pokazati istu prisnost koja ih je vezivala do prethodnog

* Fr.: Eto ga! (Prim. prev.)

meseca. Tada je plemeniti putnik viknuo: „*Garçons!*“,* i dok je mahao štapom da privuče pažnju nosača, Fredo se ohrabri i upita: „Onda, Leo? Da li ti se svideo Pariz?“

„Nisam uopšte išao u Pariz“, protestovao je ovaj uz širok osmeh, i tek tada Fredo shvati da je nosio nevidene dvobojne čizmice čiji je gornji deo nestajao pod parom poluprovidnih kamašni. „Istina je da sam putovao nebom fantazmagorije, kao Orlando na leđima hipogrifa“, nastavio je pogleda grozničavog od entuzijazma, dok su se radnici borili da istovare njegove kofere iz vagona za prtljag. „Video sam budućnost, *mon vieux*.** Išao sam da je lično upoznam.“

„Naravno“, Fredo je pokušao da ga prati, oprezno kao da rizikuje da probudi mesečara. „I, kakva je?“

Leonid je raširio ruke, pokušao je nešto da kaže, ali su mu se usne samo razdvojile, kao da ne nalazi odgovarajuće reči. Zatim mu se ote uzdah iz grudi i udarivši u zemlju vrhom štapa, pobedonosno izjavi: „Veličanstvena, prijatelju moj! Izvan svake zamisli! Ni ti još uvek ne možeš pretpostaviti kakvi nas darovi čekaju u blistavoj zori novog veka!“

Fijaker ih je dovezao do hotela *Royal* upravo na vreme za večeru.

„Dobra stara domaća kuhinja“, uzdahnuo je putnik dok je sipao malo lambruska u čorbu sa tortelinima koja se pušila. „To je jedino što mi je nedostajalo na obalama Sene. Što se ostalog tiče, plesao sam kao vragolan među čudima i zapanjujućim novinama!“

Umiren što ga vidi i dalje osetljivog na zavodljive ukuse tradicionalne kuhinje, Fredo ga je podsticao da ispriča šta je sve video tamo, a Leonida nije trebalo moliti.

„Izložba se prostire na devedeset hektara prepunih čudesa i, kako bih ih sagledao u celini, već prvog dana popeo sam

* Fr.: Dečaci! (Prim. prev.)

** Fr.: Stari moj! (Prim. prev.)

se mehaničkim liftom na vrh najneobičnije kule koju je čovek ikada podigao“, pričao je ozaren. „Inženjer Gistav Ajfel konstruisao ju je čitavu od gvožđa i uzdiže se nad Parizom na tri puta većoj visini od naše bedne Girlandine!“ Slegnuo je ramenima kao da se izvinjava čuvenom spomeniku, a zatim se blaženo osmehnuo kada je nastavio: „Znaš li šta sam shvatio dok sam stajao tamo gore na vrhu? Da u budućnosti neće biti mesta za čuđenje, *mon cher ami*,* jer će svako obećanje na kraju biti ispunjeno!“

Fredo je oduvek znao da se putnici vraćaju promenjeni, ali imao je utisak da se našao pred ekstremnim slučajem: ne samo da je Leonid naučio francuski, već je izgledalo i da ume predskazivati budućnost.

„Jeste li znali da među izložbenim paviljonima postoji i ljudski zoološki vrt?“, zapitao je u jednom trenutku.

„Kako bi to trebalo da izgleda?“, odgovorio je Fredo, više nego zbunjen.

„Francuzi su iz afričkih kolonija doveli čitavo selo, sa četiri stotine crnaca glavom i bradom“, objasnio je Leonid. „Stoje tamo javno, zaokupljeni svojim poslom, i nema nijednog razloga da ih se plašimo.“

U Parizu je postao neizmerno duhovitiji i samopouzdaniji, ali kada je pljesnuo rukama jednom konobaru uzvikujući: „*Ici, monsieur, s'il vous plaît!*“,** čak su i gosti za susednim stolovima ostali zaprepašćeni.

Poslužitelj je prišao stolu sa uslužnošću rezervisanom za cara u zvaničnoj poseti. Plašio se da će morati zadovoljiti hirovitost jednog stranca, a kad je shvatio da je Leonid jednostavno želeo još parmezana za posipanje, osmehnuo se s olakšanjem.

„Od svih lokacija na Izložbi, najneobičnija je Galerija mašina, gde se čuvaju poslednji pronalasci mehanike“, vratio se svom uzbuđenju naslednik grofa Erkola Marije. „Pokušaj da

* Fr.: Moj dragi prijatelju. (Prim. prev.)

** Fr.: Molim vas, gospodine, ovamo! (Prim. prev.)

zamisliš čitavu Katedralu sagrađenu bez upotrebe jedne jedine cigle. Samo čelik i staklo!“

Kao jedino poređenje Fredu je na pamet pala bela veličanstvena građevina Katedrale koja je okrenuta od Pjace Grande, i teško da je umesto nje mogao zamisliti veoma modernu strukturu.

„Katedrala, naravno, bez oltara“, Leonid je oklevao da precizira, dok se konobar vraćao s kolicima na kojima se isticala čvrsta kupa sira.

Kako bi narendao parmezan u svoj tanjir, putnik se nagnuo preko stola, uputivši Fredu zaverenički osmeh.

„Kakva je korist od održavanja starih uverenja?“, upitao je sa uznemirujućim sjajem u svetloplavim očima. „U dvadesetom veku čovek će sebi samom biti jedini bog!“

Prestao je da renda sir i podigao obrvu. Konobar je žurno pokupio parmezan i rende, pa dok se dostojanstveno udaljavao, podiže desnu ruku sa kolica kako bi se prekrstio.

Leonid je odmahnuo glavom sa izrazom snishodljivosti, oglašujući se o žagor koji se dizao sa stolova u blizini, a zatim je kašikom zahvatio jelo u tanjiru. Čak i način na koji je srkao čorbu bio je drugačiji nego ranije; uspevao je to da čini u tišini kao dame, držanja ispunjenog ironijom i blaženstvom, kao da mu taj drevni ukus kuvanog povrća i mesa do ušiju donosi odjek veselih nota.

„*Parbleu!*“,* uzviknuo je iznenada. „Još uvek ti nisam rekao najneobičniju stvar! One nemačke satane su rešile problem!“

Plašeći se novog skandala, Fredo mu predloži da snizi glas.

„Putovao sam na novom mehaničkom četvorotočkašu gospode Dajmlera i Benca iz Štutgarta koji prede kao čudo!“, zapanjio ga je prijatelj. „Koliko god da su serviseri trčali da nas stignu, umakli smo im! I nakon četvrt sata, naša vožnja je i dalje bila veoma brza!“

* Fr.: Bože! (Prim. prev.)

Fredo je dobro znao da su proteklih godina eksperimenti da se vozilo pokrene samo od sebe bili uglavnom uzaludni. I parne mašine s rezervoarima od livenog gvožđa neizbežno su opterećivale vozila: čak i kada su vozile dovoljno dugo da izmame aplauze prisutnih, omalovažavali su ih što te razdaljine prelaze brzinom puža. Samo su električni akumulatori razvijali dovoljnu snagu da vozilo pojuri, ali i ta magija je nestajala za tren oka. „Još nešto, Leo...“, promućao je Fredo na putnikov govor. „Jesi li siguran da to nije bio trik?“

„Istorija čovečanstva je prepuna pokušaja i neuspeha“, mudrovaio je Leonid s tolerantnim osmehom i, izvukavši iz gornjeg džepa sakoa čeličnu izrezbarenu tabakeru, izvadio je iz nje egzotični smeđi cigarilo. Izvesno vreme je nastavio da ga vrti među prstima, a zatim je grozničavo pogledao Freda u oči i našao za shodno da objavi: „Tajna leži u potpuno novom pogonskom mehanizmu koji su izumeli dvojica Švaba, a koji gura vozilo snagom konja koji se nikada ne umara.“

Prijatelj, impresioniran njegovim entuzijazmom, želeo je to jasno da sagleda: „A odakle mu energija?“

„Tu dolazi ono najbolje!“, nastavio je Leonid da ga zaprepašćuje. „Napaja se moćnim sirupom dobijenim od tamjana sa Jave i zove se 'motor sa unutrašnjim sagorevanjem'.“

Fredo je ponovio taj izraz s poštovanjem koje se iskazuje magičnim formulama. Nije bio siguran da tačno zna gde se nalazi Java, ali svakako je bila daleko. Eto zašto im je trebalo toliko vremena da otkriju taj eliksir.

Leonid je pažljivo upalio cigarilo, odbio oblačić dima koji je mirisao na otmen svet, ambicije i iznenađenja, a zatim je zatvorio oči kao vrač spreman da klizne u opsednutost. „Automobil!“, iznenada je uzviknuo udarajući rukom po stolu, takvom silinom da je prevrnuo flašu vina, i samo je hitrina s kojom ju je Fredo zgrabio za grlić sprečila da padne na pod. „Eto pronalaska koji će ljude učiniti jednakim s bogovima, a ja se neću smiriti dok ne budem posedovao jedan primerak!“

* * *

Od te večeri ideja o vozilu koje je jurilo kilometrima bez usporavanja zaposela je maštu dvojice prijatelja.

Fredo i Leonid čitali su sve na tu temu i s vremena na vreme sprovodili istraživanja u zemljama s druge strane Alpa, kako bi pratili proizvodnju novih modela; nažalost, koliko god da su se u Francuskoj i Nemačkoj naveliko proizvodili bez prestanka, čak i najjeftiniji automobili ostali su im van domašaja.

Vreme je neumoljivo prolazilo i godinu za godinom *noturni* su za sobom ostavljali iluzije mladosti: sada su morali da grade karijere, pravili su kompromise s veridbama, izneverili su osnovne principe družine venčavajući se i zasnivajući porodice sa brojnim potomstvom.

I Fredo se, na kraju, predao. Sudbonosnog proleća 1895. godine bestidnik je otišao na onaj čuveni ples organizovan na maranskom trgu i tamo pao kao kruška pred noge gospođice Adalđize Bizbini, za one najbliže, Đize.

Udvarao joj se mesecima upornim pismima punim čežnje i serenadama na violončelu; nije je ni stigao ubediti da preki- ne oklevanje, a već su se našli na tankom ledu i, da bi izbegli katastrofu, morali su da se venčaju.

Leonid je vodio isti život kao i ranije: još nije bio diplomirao, ali zahvaljujući banketima doterao je liniju, a u politici je postao konzervativniji. Kao sekretar udruženja nacionalista *Stela d'Italija* držao je ostrašćene govore o hitnoj osveti za poraz kod Adve; trošio je svoje vikende na razuzdane balove pod maskama gde je uživao da se pojavljuje u ulozi Nerona, i na naučne kongrese posvećene liku superčoveka, ali je i dalje zavisio od donacija grofa oca.

Za to vreme tehnika je brzo napredovala: veoma skup javanski tamjan bio je zamenjen jeftinijim naftnim špiritom koji se mogao naći u svakoj bolje snabdevenoj apoteci. Strana preduzeća su naveliko, bez zastoja, proizvodila nove modele, a i u Italiji je takođe, s početka stidljivo, započela njihova proizvodnja.

Kada je kraljevska kuća nabavila nekoliko automobila s blistavim karoserijama, plemići i finansijski moćnici požurili su da je oponašaju: za kratko vreme između Milana i Torina počelo je da kruži na desetine takvih primeraka.

Fredo i Leonid, prvi sada već otac porodice, bradat i na putu da oćelavi, drugi okoreli zgodni neženja s brkovima u stilu careva, gledali su kako im se senka četrdesetih godina spušta na pleća; još uvek nisu uspeali da ostvare svoj san i strepeli su od pomisli da ih neko može preduhitriti sa automobilom na ulicama Modene.

Pomogao im je događaj koji je priroda u svojoj tihoj mudrosti pripremala još od samog početka: u jesen 1898. godine, kada je Enco bio švrca od nekoliko meseci, stari grof Ercole Marija od Ripafrata umro je od moždanog udara za vreme lova na prepelice, tako da je Leonid iznenada nasledio porodičnu titulu, grb i bogatstvo.

Sada već zakoniti vlasnik palate sa izrazito belom kolonadom na Korsu Kanalkjaru, apsolutni gospodar poljoprivrednih seoskih imanja, podruma sirćeta sa dvadeset četiri baterije i poseda u Kastelnuovu s krdima crvenih krava koje su se tamo izvodile na ispašu, Leonid je požurio da zadovolji želju koja je u njemu plamtela više od ma koje druge.

Istog dana kada su očevi posmrtni ostaci spuštteni u porodični mauzolej, novi grof od Ripafrata stupio je u vezu telegramom od najveće hitnosti s mesjeom De Dionom, vlasnikom čudesne fabrike automobila na periferiji Pariza.

Ovog puta nije se zadovoljio time da zatraži informacije, već je bez oklevanja od proizvođača naručio prototip kapricioznog *vojtureta* sa zadnjim motorom čiji je jednocilindrični pogonski mehanizam imao dve konjske snage.

Pored vremena utrošenog na proizvodnju i namirivanje carinskih nameta, bilo je potrebno još nekoliko nedelja da vozilo stigne u grad; napokon, uoči poslednje proslave sveca

zaštitnika u devetnaestom veku, istovareno je u svoj svojoj veličanstvenosti iz utrobe teretnog vagona.

Umetnost upravljanja vozilom nije bila za Leonida, a to je jasno pokazao jedan probni krug kasno noću; s druge strane, pokazalo se odmah da je njegov prijatelj vičniji vožnji, tako da ga je grof na licu mesta imenovao za *šofera* i voljenog saputnika.

Eto objašnjenja zašto je sutradan, dok su se kretali sedam kilometara na sat ostavljajući stanovnike otvorenih usta, upravo Fredo Ferari bio taj koji je u rukama držao volan.

Čim se Điza povratila od zaprepašćenja što vidi Freda za volanom de diona, ponosnog kao kočijaš mitskih sunčevih kočija, zaledila se pomislivši: taj *vojturet* tirkizne karoserije mora da je koštao čitavo bogatstvo.

Već ju je obuzela užasna sumnja da je njen muž snosio polovinu troškova, zaduživši se za ceo život, a pošto su u Emiliji žene upravljale kućnim finansijama, osetila je kako joj krv navire u glavu.

„Sačekaj, Fredo!“, uzviknula je pre nego što su se ambasadori napretka udaljili između dva reda mase. „Kuda žuriš?“

Vozač nije obraćao pažnju na nju, tako da Điza istrča na ulicu držeći starijeg sina za ruku, a mlađeg, Enca, čvrsto u naručju. Probila se grubo kroz skupinu *noturna*, pa između balavaca i četvoronožaca, i čim je nekako stigla do muža, zaurkala je na njega: „Ti nisi ni bio na poslu, zar ne?“

„Dušo!“, povika on, začuđen što se našla kraj njega i, postepeno usporavajući vožnju, osmehnu joj se, presrećan. „Jesi li videla?“, upitao je. „Konačno smo uspeli!“

„Mislila sam da si u radionici“, protestovala je ona, držeći korak s vozilom.

„Želeli smo da priredimo iznenađenje“, promrmljao je njen muž, dok je Leonid glasno veličao vrline automobila, blistavih zmajeva usijanog daha koji su se pripremali da osvoje evropske puteve.

„Lakrdija je uspela!“ , primeti ona pokazujući glavom na gomilu što ih je saletala pa smesta, ne ustručavajući se, dodade: „U svakom slučaju, ova šklopocija stvara užasan smrad.“

Slegao je ramenima. „Izbacuje malo dima“, priznao je, i podigao desnu ruku s volana da bi i on pozdravio sugrađane. „Ali zar nije divno?“

„Koliko se samo praviš važan!“ , primeti iznervirana Điza i pređe pravo na stvar: „Zakuni mi se da se nisi zadužio, prokletniče!“

„Razgovaraćemo o tome kod kuće“, promrmljao je on molećivim tonom da se nije razumelo je li to bio predlog ili pitanje.

Tada je ona ispružila prema vozaču maleni zavežljaj iz kojeg je virilo Encovo lišce i ogorčeno prosiktala: „Imaš odgovornost, Fredo! Ja sam skoro umrla kako bih podarila život našim sinovima, a ti bi trebalo da misliš na njihovu budućnost!“

Fredo ozbiljno klimnu glavom, sklapajući očne kapke ispod zaštitnih naočara. Porođaj sa starijim sinom bio je komplikovan, a ni drugi nije bio ništa manje dramatičan. Prošlo je dva dana i dve noći dok nije proglašeno da su porodilja i novorođenče van životne opasnosti, i tek tada je otišao do matičnog ureda da prijavi Encovo rođenje.

Zadrhtao je na ponovnu pomisao o tim trenucima koji su bili potisnuti u mučni nabor sećanja i osetio fizičku potrebu da pogleda svoje sinove; nasmejao se Dinu, koji je trčao u korak pored vozila preklinjući da ga podigne kod sebe, a zatim je skrenuo pogled prepun nežnosti na prinovu u porodici koja je, probuđena metežom, pratila prepirku roditelja svojim bebićim oglašavanjem.

„Ako oduzmeš deci hleb iz usta kako bi zadovoljio svoje hirove, kunem se da ću ti iskopati oči“, nastavila je Điza da ga kinji.

Fredo je zapao u iskušenje da doda gas, ali se onda nagnuo k njoj i prošaputao: „Leonid je preuzeo na sebe sve troškove. Kunem ti se, ljubavi.“

„Nadam se zbog tebe da to nije izmišljotina“, zapretila mu je Điza i dodala malo tiše: „Poverovaću ti samo kada budem videla bankovni račun.“

„Nasmej mi se, lepoticе!“ , zbunio ju je Fredo. „Ti si supruga prvog vozača automobila u gradu! Zar ne misliš da će jednog dana naša deca biti ponosna na to?“

Điza baci pogled na ljude koji su aplaudirali ispod trema i odjednom se oseti opterećena mnoštvom objašnjenja koje će morati da pruži u danima koji dolaze. „Pričaće o ovome mesecima“, uzdahnu. „Saznaće se i u Maranu.“

„Pobogu!“ , iznenada viknu Leonid hvatajući prijatelja za rame. „Ona zver je poludela!“ , i vozač shvati da se s desne strane, na dvadesetak koraka ispred automobila, nalazi neki seljak sa ogrtačem i kožnim štitnicima na nogama koji jedva zadržava u rukama ular crnog konja.

„Hajde, Điza!“ , zapovedi Fredo. „Skloni decu na sigurno!“ , i dok je ona odvlačila decu u zaklon kolonade, energično je zatrubila sirena.

Konj je, čuvši taj zvuk, zaništao očajno i pomamljeno, skoro kao da je u vozilu što je napredovalo k njemu prepoznao smrtonosnog grabljivca: pokušao je da se rita, od gvožđa koje je imao na kopitama zavarničio je pločnik, a kada su karabinjeri pritekli u pomoć njegovom vlasniku, konj je iz sve snagu otrešao muškarca s leđa.

Leonid dobaci Fredu očajnički pogled. Zaustaviti se pred očima svih tih ljudi bio bi nepodnošljiv poraz.

„Punom parom napred!“ , Điza je čula povik dok se vranac, obuzet podsticajem, propeo na zadnje noge. „Neće napadi besa jedne životinje zaustaviti vožnju napretka!“

Vozač je povukao polugu menjača i ubacio u brzinu, vozilo je prigušeno kašljucnulo i ubrzalo; sada se kretalo pucketajući prema Porta Bolonji, a povorka obožavalaca nije više uspevala da ga prati.

„Tata ide na konja!“, vrisnuo je Dino, a Điza opazi da i umotana beba u njenom naručju gleda scenu iskolačenim očima.

„Dobro je, Encino“, tešila ga je, nežno ga ljuljajući kao što je radila kada bi počeo da plače. „Sve će biti dobro“, ali mališan nije izgledao kao da će zaplakati, čak se činilo da je opčinjen tim nečuvenim prizorom: nastojanjem ljudi da smire pobesnelog konja, snopovima mišića koji se trzaju pod kao gavran crnim ogrtačem, novim propinjanjem. I opet, piskavi zvuci trube, povici što se dižu okolo, iznenadna drhtavica koja kao da trese telo njegove majke; konačno, široka putanja krivine kojom je Fredo, prolazeći tik uz stubove na tremu, majstorski prošao, vešto izbegavajući opasnost.

Kada imate sreću da vidite neobične stvari sopstvenim očima, nije potrebno ništa da izmišljate: bilo je tako i nikako drugačije, dame i gospodo, da se u jednom ledenom popodnevu 1899. godine automobil i konj prvi put ukažu pred Encom Ferarijem.